Katariina Soanjärvi
nuorisopäällikkö, KT
Jyväskylän kaupunki
24.3.2022

O 41/2020 vp Nuorten syrjäytymisen ehkäisyn palvelujärjestelmän toimivuus ja palveluiden vaikuttavuus

Jyväskylän kaupunki on Suomen seitsemänneksi suurin kaupunki, jonka asukkaista (144 477) lähes 40 % on alle 29-vuotiaita. Kaupungin suurin ikäryhmä on 19–24-vuotiaat. Jyväskylän rooli nuorten näkökulmasta on myös Keski-Suomen maakunnassa ja vuoden 2023 toimintansa aloittavassa Keski-Suomen hyvinvointialueella merkittävä, sillä kaksi kolmesta keskisuomalaisesta alle 29-vuotiaasta asuu Jyväskylässä.

Jyväskylä on haluttu opiskelu- ja opiskelijakaupunki, jonka kaduilla vastaan tulevista joka kolmas on opiskelija. Nuorten ja nuorten opiskelijoiden suhteellisen iso määrä pitää Jyväskylän kaupunkikuvan nuorekkaana ja tuottaa alueelle paljon erittäin osaavaa työvoimaa, mutta tuo tullessaan myös haasteita nuorten ja nuorten aikuisten palveluille. Jyväskylässä onkin vuoden 2020 tietojen mukaan kymppikaupungeista nuorten määrään suhteellisesti laskettuna toiseksi eniten työn ja koulutuksen ulkopuolella olevia aikuisia nuoria eli ns. NEET-nuoria (neither in employment nor in education or training). NEET-nuorten osuus 15–28-vuotiaista oli vuonna 2021 Jyväskylässä 9,25 % - 15,42 %. Myös alle 25-vuotiaiden nuorten työllistyminen on haastavaa Jyväskylässä.

Millainen nuorten syrjäytymisen ehkäisyn palveluiden tilanne Jyväskylässä on?

Nuorten syrjäytymisen ehkäisyä tekevien palveluiden tilanne on Jyväskylässä valtakunnallisesti arvioiden hyvä. Nuorten ja nuorten aikuisten palveluja on monipuolisesti ja erilaisia toimijoita julkisten palveluiden lisäksi on paljon. Jyväskylässä on totuttu ja tahdottu tekemään yhteistyötä yli sektorirajojen sekä kehittämään palveluja. Jyväskylässä on kehitetty erilaisia toimintatapoja ja -malleja aktiivisesti sekä rakennettu uudenlaisia yhteistyömalleja. Palveluja sinällään on paljon, mutta samalla palveluista on myös pulaa. Kysymys on siitä, että vaikka palveluita on paljon, ne eivät välttämättä liity toisiinsa riittävän hyvin, palveluista ei tiedetä riittävästi, eikä niitä tunneta, eikä niistä muodostu riittävän ehyitä palvelupolkuja. Tähän on myös kiinnitetty huomiota viime aikoina.

Viime vuosina nuorten palveluita on kehitetty ohjelmallisesti ja osin myös tietopohjaisesti. Jyväskylän kaupungin hyvinvointikertomuksessa 2013–2016 havahduttiin, että lasten ja nuorten päihde- ja mielenterveyspalvelut eivät olleet riittävässä kunnossa. Seuraavaan hyvinvointisuunnitelmaan (2017–2020) kirjattiinkin yhdeksi tavoitteeksi, että selkeytetään lasten ja nuorten mielenterveyspalveluita. Tätä työtä varten teetettiin pohjaksi Jyväskylän nuorten palveluiden kartoitus ja vertailu muiden kaupunkien kanssa. Selvityksen teki FCG Finnish Consulting Group. Selvityksen

tavoitteena oli kuvata Jyväskylän kaupungin nuorten palvelujen (13–29-vuotiaat) resurssointi, toimintamalli ja organisointi verrattuna muihin suuriin kaupunkeihin. Selvityksen pohjalta käynnistettiin poikkihallinnollinen Nuorten palveluiden ohjelmatyö (2019–2020), joka kokosi yhteen nuorten ja nuorten aikuisten palveluita sekä niihin liittyviä kehittämistoimenpiteitä. Näistä kehittämistoimenpiteistä voi nostaa esille muutaman laajemman kehittämismallin, joita Jyväskylässä on toteutettu ja toteutetaan tällä hetkellä:

- **SIB-toiminta** (Social Impact Bond) eli vaikuttavuusinvestointi (2021–2031), jonka lopullisena tavoitteena on vähentää NEET-nuorten määrää Jyväskylässä kehittämällä toimintamalleja ja palveluiden sekä organisaatioiden välistä yhteistyötä siten, että ne tukevat pitkäkestoisesti nuoren elämää niin, että hän saa toisen asteen tutkinnon suoritetuksi. Toisen asteen tutkinto on kriittinen tekijä yhteiskuntaan sijoittumisessa, ja lopullisena tavoitteena on vähentää NEET-nuorten määrää Jyväskylässä tukemalla pitkäkestoisesti nuoren elämää siten, että hän saa toisen asteen tutkinnon suoritettua. https://www.jyvaskyla.fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika/nuoriso/lapset-ja-nuoret-sib-hanke
- **Nuorten talo**, jossa Ohjaamo Jyväskylän ympärille on koottu nuorten ja nuorten aikuisten sosiaali- ja terveystoimen palveluita mm. mielenterveys- ja päihdepalveluita. Lisäksi samassa fyysisessä osoitteessa sijaitsee myös Jyväskylän työllisyyden kuntakokeilu, joka mahdollistaa työllisyyspalveluiden saannin. Nuorten talon toimintaa ohjaa vahva poikkihallinnollisuus ja monialaisuus. https://www.jyvaskyla.fi/nuortentalo
- **Kasvun maisema -**hanke (2017–2020) oli laaja ESR-hanke, jossa luotiin toimintamalleja nuoren yksilöllisen polun vahvistamiseen yhteistyössä eri hallinnonalojen, oppilaitosten, työelämän sekä kolmannen sektorin kanssa. Toiminta perustui työpajapedagogiikkaan ja siinä hyödynnettiin Jyväskylän nuorten taidetyöpajassa kehitettyä kokonaisvaltaista pajatoiminnan mallia. Hankkeesta juurrutettiin osaksi Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradian toimintaa toisen asteen Vivo-valmennus, jota tehdään yhdessä Jyväskylän kaupungin nuorisopalveluiden kanssa. Pääosa (jopa 85 %) jo putoamassa olleista valmennukseen osallistuvista nuorista palaa heti valmennuksen jälkeen takaisin opiskelemaan. Vivo-valmennus tähtää nuoren kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parantamiseen, jolloin myös hänen voimavaransa opiskeluun kasvavat https://www.jyvaskyla.fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika/nuoriso/toiminta/kasvun-maisema-hanke/toisen-asteen-pajat-gradia

Mitä kehittämiskohteita näette palveluissa?

Nuorelle palvelukenttä näyttäytyy sekavana viidakkona, joka rakentuu eri organisaatioista ja niiden näkökulmista. Erityisesti isoissa kunnissa jo oikean palvelun löytäminen saattaa olla lähes mahdoton tehtävä, koska palveluviestintä keskittyy organisaatioiden näkökulmiin, eikä tunnista riittävästi nuoren tai nuoren aikuisen tarpeita. Lisäksi palvelujärjestelmä näyttää perustuvan pitkälle erikoistuneisiin ratkaisuihin. Näitä ratkaisuja ohjaa ajatus, että yksilön ongelmissa on kyse ohimenevästä häiriötilasta, jonka korjauksella palautetaan yksilö ns. normiuralle. Kuitenkin monilla syrjäytymisvaarassa olevilla nuorilla on taustalla historia, joka pitää sisällään moninaisia haasteita. Näitä ei voi yhdellä ratkaisulla hoitaa. Normaalitila nuorella voi olla myös lähtökohtaisesti huono, jolloin lyhytkestoinen interventio ei lopulta auta kokonaistilanteessa paljoakaan. Tähän auttaa se, että tilanne otetaan kokonaisvaltaisesti haltuun ja asioita aletaan laittaa kuntoon yhdessä nuoren kanssa. Autetaan niissä asioissa, joissa apua tarvitaan, olivat ne sitten mitä hyvänsä.

Kokemukset Jyväskylässä esim. Nuorten talon rakentamisessa ja edelleen kehittämisessä ovat nostaneet esille poikkihallinnollisen ja monialaisen työn haasteellisuuden, joka näkyy sekä arjen työssä, mutta myös toiminnan johtamisessa aivan ylintä kuntajohtoa myöten. Ulottuen myös ministeriöiden ohjaukseen. Kuitenkin nuorten ja nuorten aikuisten palveluissa juuri poikkihallinnollinen ja monialainen työote ovat tärkeitä kehittämisen suuntia, jos nuoria halutaan palvella tarvelähtöisesti ja kokonaisvaltaisesti.

Tarvetta on palveluohjauksen kehittämiselle, monialaiselle ohjaukselle ja laajemmalle yhteistyölle muun muassa digitaalisissa palveluissa. Sosiaalihuoltolain mukaista sosiaalista kuntoutusta tarvittaisiin nuorilähtöisesti, digitaalisia tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluja tulisi kehittää pitkäjänteisesti. Nämä pitäisi myös resursoida riittävästi. Lisäksi nuorten asumisneuvonnalle ja -ohjaukselle olisi nykyistä laajemmin tarvetta ja alle 30-vuotiaiden matalan kynnyksen mielenterveyspalveluja tarvittaisiin lisää. Jyväskyläisten nuorten keskeinen toive palveluiden kehittämisessä on ollut: ”Kun pääsisi jonkun kanssa juttelemaan”.

Myös vuoden 2023 käynnistyvät hyvinvointialueet tuovat varmasti oman haasteensa nuorten palveluihin huolimatta lupauksista, ettei tämä iso muutos saisi heikentää kuntalaisten kokemusta palveluista. Valitettavasti nuorten palveluissa sekavaan kenttään tulee yksi iso uusi toimija ja näin myös uusi iso organisaatioraja. Pahimmillaan se terävöittää kohtuullisen haasteellista yhteistyötä, jota kunnissa tehdään jo nyt esim. soten ja sivistyksen välillä. Keskeisinä haasteina ovat esim. tiedonsiirto yli sektorirajojen, viestintä, lainsäädännön ja ikärajojen erilaisuudet. Lisäksi yksilötasolla kaikki rajatapaukset, kuten nuori, jolla on esimerkiksi lievä kehitysvamma tai vaikeita nepsypulmia joutuvat helposti pompoteltaviksi eri palveluiden välillä.

Yksi pohdittava kysymys on myös kuntouttavan työtoiminnan vastuiden siirtyminen hyvinvointialueille, jolloin laadukkaat kuntapuolen pajatoimijat eivät välttämättä pysty jatkamaan toimintaansa kuntouttavassa työtoiminnassa. Palvelu ja tarve eivät ehkä kohtaa.

Oppivelvollisuuden laajeneminen ei sisällä riittäviä tukitoimia kaikille toiselle asteelle tuleville opiskelijoille. Pelkkä kuraattorien, psykologien ja opinto-ohjaajien lisääminen ei riitä, kun tarvitaan vaikkapa henkilökohtaisia avustajia arkeen.

Mitkä tekijät selittävät näkemyksenne mukaan Ohjaamo- ja Vamos -toimintamalleista saatuja myönteisiä kokemuksia?

Useiden tutkimusten mukaan syrjäytymisen ehkäisyssä keskeistä ovat toimivat palveluketjut, yli sektorirajojen tehtävä yhteistyö ja nuorten ohjaaminen samaan suuntaan. Pitkään on puhuttu muun muassa yhdestä, yhteisestä palvelusuunnitelmasta nuorelle. Ohjaamojen monialainen työ on askel tähän suuntaan. Ohjaamoissa on voitu parantaa palvelujen välistä yhteistyötä, mikä on näkynyt nuorille yhtenäisempinä palveluina ja vähempänä ”luukuttamisena”. Palveluprosessien kestot ovat lyhentyneet ja nuorten on ollut helpompi löytää tarvitsemansa palvelu. Lisäksi Ohjaamojen viestintä ja palveluiden markkinointi on madaltanut nuorten kynnystä tulla julkisiin palveluihin.

Ohjaamojen sekä valtakunnallisesti että paikallisesti saama erinomainen palaute nuorilta kertoo siitä, että monialaiselle työlle on tarve ja tilaus. Heikoimmillaankin se on askel parempaan. Palvelu vastaa kysyntään ja sitä on kehitetty yhdessä asiakkaina olevien nuorten kanssa. Kehittämistyössä keskiössä ovat olleet nuoret ja heidän tarpeensa, eivät organisaatiot.

Helsingin diakonissalaitoksen Vamos-toiminnassa on poikkeuksellista pitkäkestoinen tuki, jota voidaan tarjota nuorelle todella matalalla kynnyksellä, jopa kynnyksettä. Tukea voidaan tarjota myös kodeissa, minkä takia toiminnassa onnistutaan tavoittamaan nuoria, joita julkiset palvelut eivät ole tavoittaneet. Kolmannen sektorin toimijana Vamokselta puuttuu viranomaistyön velvoitteet, mikä varmasti myös osaltaan mahdollistaa työn tuloksekasta tekemistä.

Vamos tekee erittäin näyttävää työtä ja tuo vaikutuksia erinomaisen hyvin esiin. On ehkä myös hyvä huomioida, että Vamoksen nuorten määrät ovat maltillisia esim. vuonna 2021 Vamoksen valmennuksessa oli 1882 nuorta. Vastaavasta valtakunnallisesti organisoidussa etsivässä nuorisotyössä ja työpajatoiminnassa nuoria oli noin 50 000. Näistä etsivän nuorisotyö asiakkaita vuosittain 20 000–28 000 ja työpajatoiminnassa 23 000. Vaikuttavia toimintoja nämäkin ja myös nuorten tyytyväisyys näihin palveluihin on tutkimusten mukaan erittäin korkealla.

Sekä Ohjaamoiden että Vamos-toiminnan keskiössä on, että palveluissa otetaan nuoresta ”koppi” kokonaisvaltaisesti. Näissä palveluissa nuori saa helposti ja nopeasti tukea ja apua kaikkiin elämänsä kysymyksiin saman katon alta (Ohjaamon työntekijä) tai yhdeltä henkilöltä (Vamoksen valmentaja, etsivä nuorisotyöntekijä, työpajavalmentaja) eli joku ottaa sen kuuluisan “kopin”. Näin nuori kokee tulleensa kuulluksi ja asioiden selvittely onnistuu helpommin ja joustavammin kuin vaihtuvien virkahenkilöiden vastaanottoajoilla. Myös pitkäkestoinen rinnallakulkijuus on joidenkin nuorten kohdalla välttämätöntä, mutta niissäkin tapauksissa kyse on kokonaisvaltaisesta kohtaamisesta, ohjauksesta ja tuesta.